

*Vaikus, mida ma seal olles ja
õpetades nõudsin,
oli mulle eesmärgi poole liikumisel
suureks abivahendiks.*

13 Distsipliin, see tähendab kohal olla!

Hilistel tundidel armastatakse vaadata telesaateid, kus on aruteluringid mingi ala esindajate ja inimestega, kes on seotud mõne aktuaalse probleemiga. Seejuures pakuvad erilist huvi valitud teemad, sest need osutavad enamasti asjadele, mis raputavad meie ühiskonda. Nii olid näiteks 2006. aastal Šveitsi televisioonis arutluse all koolivorm ja distsipliin.

Vorm ja distsipliin? Kas oleme sõjaväes?

See, kas kool vajab vormiriietust, jäägu siin arutamata. Aga ilma distsipliinita on haridus mõeldamatu. Mispärast?

Oleme inimestena meelte- ja instinktiolendid. Peaaegu vahetpidamata haaravad meid meeltemuljed või instinktiivsed ajed. Ka meie peas ei saabu kunagi rahu. Üksteisega vahelduvad kõige erinevamad mõtted, ettekujutused, mälestused, tulevikuvisionid ja ideed. Mida rikkam on inimene kõlakeelte poolest ja mida kergem on teda puudutada sisemistel impulssidel ja keskkonnaärritustel, seda tõenäolisem on risk, et teda kogu see küllus killustab.

Sellele tsentrifugaalsele tendentsile seisab vastu igaühes peituv *kontsentratsioonijõud*: hetkelisest mitmekesisusest on võimalik loobuda ja pühendada end tõsiselt üheleainsale väärtusele. Sellega saavutatakse sügavus ja tagamaa niihästi sellele, millele end pühendatakse, kui ka iseendale.

Killustatus ja kontsentratsioon ei ole aga mingil juhul samaväärsed poolused nagu näiteks aktiivsus ja passiivsus. Mingil juhul ei kehti juhtlause: vali kesktee, lase alati end veidi ahvatleda hetkelisest mitmekesisusest ning ära kaota end täielikus kontsentratsioonis.

Tuleb mõõnda, et see on põhimõtteline eetiline otsus. Olen ühel meelel Angelus Silesiusega: inimene, ole oluline! Võiks ka öelda: inimene, leia iseend! Pidades silmas meie elu seda põhiülesannet, on enese ükskõikne siia-sinna pillutada laskmine varjatud ohuallikas. Ainult harjutatud kontsentratsioon viib meid lähemale eesmärgile, sest üksnes selle kaudu oleme kaasatud teadlikult ja tahtlikult. Killustumine kõiges, mis ärritab sisemiselt ja väliselt ega allu ka teadlikule hinnangule, toimub ju ilma meie abita. See lihtsalt juhtub meiega. Ent kui sellele siiski teadlikult vastu seisame, *ei ela* igat liiki ärritused *meid* läbi, vaid *elame* otseses mõttes *ise*.

Kõik teosed, mis inimene on välja mõelnud ja loonud, tuginevad võimel talitseda tsentrifugaalseid jõude oma minas, kontsentreerudes korraga üheleainsale asjale. See kehtib ka siis, kui käsil on haridus, „teos iseendast“ (Pestalozzi), mille peab igäüks looma. Ka see saab teoks ainult kontsentreerumisel ülesannetele, mis osutuvad haridusprotsessis hädavajalikeks.

Nüüd võib vastu vaielda, et kui inimene tähelepanu objekti sekundite jook-sul vahetab ja korduvalt vahetab, siis on ta neil silmapilkudel samuti kontsentree-ritud. Aga see tähelepanu ei tugine teadlikul sooritusel ega vii reeglina ka soovi-tud haridustulemuseni. Nõutav on võime kontsentreeruda üheleainsale objektile *pikema aja jooksul*. Ja just selle võime nimi on distsipliin. Sellepärast veel kord: distsipliinita ei sünni haridust.

Oluline küsimus on muidugi, kuidas selleni jõuda, et õpilased distsiplineeri-tult käitüksid ja seega kontsentreeruksid ka õpitavale. Lihtsaid vastuseid pole, aga võit on suur juba siiski, kui õpetaja on veendunud, et ta üksnes ei *või* distsipliini nõuda, vaid *peab* seda nõudma ja looma. Seejuures järgib ta esimest nõuet: õpeta-mise juures pea kogu aeg silmas kõiki õpilasi. Pane tähele, et nad vaataksid sinu poole, kui sa räägid. Ära räägi edasi, kui õpilased ajavad kõrvalisi jutte või ei pane tähele. Sest sinu jutt on alati tähtis, muidu sa ju vaikiksid.

Õpetamise kunsti juurde kuulub oskus tähelepanematuid lapsi asja juurde tagasi tuua või reageerida kõrvalistele juttudele viisil, mis juba saavutatud kont-sentratsioonile veel rohkem ei häiriks. Viisakus, vaikne huumor, naeratus, pilk, väike samm omavahel vestlevate õpilaste poole on mõjusamad vahendid kui käre vahe-lesegamine ja „süüdlaste“ häbistamine. Igatahes oleks ebarealistlik tahta saavuta-da või maksma panna distsipliini igal juhul, ilma et selle taga oleks enda autoriteet ja vajadusel ka võim. Nimelt ei ole pärast seda kindel, et õpilane korralekutsumise järel tõepoolest ülesandele kontsentreerub, aga tõenäosus, et ta teised ja lõpuks terve klassi töö juurest kõrvale juhib, on siiski väiksem.

Aga samavõrd ebarealistlik on uskuda, et hariduse omandamist soodustav distsipliin on saavutatav peaaesjalikult või isegi ainult survega ja hirmu õhkkon-nas. Tõeline distsipliin tekib ainult siis, kui millelegi pühendumine lõpuks *rõõmu* valmistab ning on kogetav *tulusana*. Kuid see juhtub ainult sellises õppetöös, mis vastab õpilaste vanusele ja individuaalsetele vajadustele, olles seega Pestalozzi mõttes *loomusekohane*. Nii jõuan järjekordselt punktini, kus pean ütleva: ükski mu taotlustest ei ole saavutatav eraldi. Kõik toetab üksteist. Loomusekohane õpeta-mine on maailm, elav organism.